

AUKŠČIAUSIAS DVASINIS IDEALAS

Daizecas Teitaras SUDZUKIS

Daizecas Teitaras Sudzukis (ang. Daisetz Teitaro Suzuki, 1870–1966) – bene vienas žymiausių XX a. pirmosios pusės japonų Vakaruose. Dzeno vienuolis ir kartu mokslininkas, profesorius, įvaldęs pagrindines Tolimųjų Rytų kalbas (be japonų, dar kinų, pali, sanskritą) ir pagrindines Vakarų kalbas ir neįsivaizduojamai išsilavinęs, buvo tarsi gyvas tiltas tarp Rytų ir Vakarų, vienus kitiems vertęs, pristatęs, atskleidęs ir aiškinęs (ne tik dženą vakariečiams, kuo tebėra neprilygstamas ligi šiol, bet ir, pavyzdžiui, mokytoją Ekhartą bei Svedenborgą budizmo požiūriu).

Daizecas Teitaras Sudzukis buvo vienas iš 1936 m. liepą Londone sušaukto Pasaulio tikėjimų kongreso (World Congress of Faiths) dalyvių, kur pasakė kalbą „Aukščiausias dvasinis idealas“, iškart susilaukusių karšto klausytojų pritarimo ir nepraradusių reikšmės iki šiol. Nes ji apie nesenstančius, amžinus dalykus ir sveiką santykį su jais.

■ Kai buvau paprašytas kalbėti apie Aukščiausią Dvasinį Idealą, pradžioje nė nežinojau, ką atsakyti. Pirma, aš tesu paprastas kaimietis iš atokaus pasaulio užkampio, staiga atsidūręs šitoje Londono spūstyje, visiškai sutrikęs, ir mano protas atsisako veikti taip, kaip jam įprasta savoje šalyje. Antra, ką išvis gali pasakyti toks kuklus žmogus kaip aš apie tokį didingą dalyką kaip Aukščiausias Dvasinis Idealas? Ir dargi tokiai išpūdingai publikai, kurios kiekvienas narys man atrodo kaip išminčius, intelektualas, žinantis viską pasaulyje! Jaučiu gėdą jau vien dėl to, kad kažin kaip leidausi įkalbamas dabar čia stovėti. O pirmoji mano klaida buvo suvis kelti koją iš Japonijos.

Leiskite papasakoti jums, kaip aš gyvenau prieš atvykdamas į Londoną. Mano šalyje namų stogai paprastai šiaudiniai. Japonų nameliai daugiausia maži. Kaime daugybė tokių šiaudinių namelių, ir vienas iš jų – mano. Rytais aš atsikeliu kartu su čiulbančiais paukščiais. Atidarau langus, kurie žiūri tiesiai į sodą. Japonų langai visai kitokie nei jūsiškiai, anglų. Angliški langai – tai tam tikros angos sienose, o japoniški langai – tarsi angliškų langų ir pačių sienų junginys. Užtat kai japoniškieji langai atidaromi, vienas namo šonas dingsta išvis. Pats namas atsidaro į sodą. Pats sodas virsta namu, namas – sodu. O čia namai labai atskirti. Namas čia stovi sau, kaip ir jo gyventojas. Jo gyventojas yra visiškai atskirtas nuo savo aplinkos. Ana ten gamta, o štai čia – aš. Jūs – tai jūs, o aš – tai aš. Atrodo, tarsi tarp vieno ir kito – gamtos, gamtinės aplinkos ir namo gyventojų – nebūtų jokio ryšio.

Taigi, atidarius japoniškuosius langus, namas tiesiog prasitęsias į sodą. Ir žiūriu tiesiai į medžius – visai kitaip nei pro angliškuosius langus,

pro kuriuos į sodą tik tarsi vogčia pavyksta dirstelėti. Aš matau medžius nuo pat šaknų, augančius iš žemės, ir atrodo, lyg jausčiau kažką slėpinga sklindant nuo jų, nuo pačios motinos žemės. Ir jaučiu, kad gyvenu drauge su jais, ir jie drauge su manimi, manyje. Nežinau, ar šią bendrystę galima pavadinti dvasine, ar ne. Neturiu nė laiko ją kaip nors pavadinti – tiesiog mėgaujuosi ja.

Ten, žemesniajame sodo kampe, dar yra nedidelė kūdra. Kartais girdžiu, kaip iš vandens šokinėja žuvis, lyg būtų tokios laimingos, kad nenustygsta vandenyje. Ar tikrai jos laimingos? Nežinau. Nors kažin kaip jaučiu, kad iš tikrųjų jos labai labai laimingos. Kaip mes, kai mus perpildo džiaugsmas ir imame šokti, taip tikriausiai ir žuvis šoka. Ar jos irgi patiria kažką iš tos terpės, kurioje gyvena, kurioje būva? Ir kas manyje taip sukyla, kai klausausi kūdroje šokančių žuvų?

Paskui ateina lotosų žydėjimo laikas. Kūdra pilna jų, ir mano vaizduotė savaime skuba pas juos į kitą pasaulio kraštą. Kai šitaip kalbu, ar atrodo, kad paprasčiausiai užsisvajojau vidur šio didelio miesto? Galbūt. Bet kažkaip jaučiu, kad mano svajos nėra visai tuščios. Ar tuose dalykuose, apie kuriuos svajoju, nėra kažin ko amžino, visuotino? Milžiniški statiniai, kuriuos aplink save matau, – tikrai didingas žmogaus pasiekimas, be abejonių. Panašus jausmas mane buvo apėmęs Kinijoje, kai stovėjau priešais Didžiąją kinų sieną, apie kurią tikriausiai esate girdėję. Bet ar tie statiniai irgi amžini kaip mano svajos, kurias aš velmi tokio- mis laikyti? O ką, jei bent kiek sudrebėtų žemė? Laimei čia, šioje žemės rutulio dalyje, ji nedreba taip dažnai kaip Japonijoje. Bet jeigu vis dėlto vieną kartą imtų ir sudrebėtų? Galima numanyti, kas nutiktų. Nenoriu apie tai nė pagalvoti. Tačiau

prieš kurį laiką viename Amerikos žurnale kažkoks rašytojas rašė apie Niujorko griuvėsius, kuriuose įsivaizduojami ateities tyrinėtojai stengiasi nustatyti, kur kitados stovėjo tas ar anas iš dabartinių aukščiausių pasaulio statinių. Jie vadinami dangoraižiais, ar ne?

Gerai, daugiau šitaip nebekalbėsiu ir nebesileisiu į svajas, nors jos ir traukia. Laikas nubusti ir pažvelgti tikrovei į akis. Tačiau kas tai per tikrovė, kuriai į akis dabar esu priverstas pažvelgti? Turiu omenyje ne jus, ne šį pastatą, ne mikrofoną priešais, o Aukščiausią Dvasinį Ideą, šiuos taip iškilmingai skambančius žodžius. Jie ką tik nuskambėjo iš mano lūpų. Todėl apie nieką daugiau svajoti nebeįmanoma. Turiu prisiversti sugrįžti prie jo – prie Aukščiausio Dvasinio Idealo. Nors iš tikrųjų nežinau, nei kas yra Dvasinis, nei kas yra Idealas, nei kas yra Aukščiausias Dvasinis Idealas. Atrodo, kad negebu dorai suvokti tikrosios šių žodžių prasmės. O jie taip prikišamai styro man prieš akis!

Išeinu iš viešbučio, kuriame esu apsistojęs čia, Londone. Matau pilnas gatves žingsniuojančių vyrų ir moterų – ar veikia paknopstom bėgančių, nes nepanašu, kad jie žingsniuotų, atrodo, lyg bėgtų. Gal ir nėra visai tikslu taip sakyti, bet man taip atrodo. Jie smarkiai įsitempę, jų veido raumenys susitraukę nuo įtampos, nors galėtų atsileisti, atsipalaiduoti. Gatvės sausakimšos visokių mašinų, autobusų, lengvųjų automobilių ir visokių kitokių. Išstis srautas, nuolatinis, nepaliaujamas srautas. Nežinia, kada galėsiu bent koją įkelti į šitą nuolatinį mašinų srautą. Parduotuvės lūžta nuo įvairiausių daiktų, kokių tik nori, kurių daugumos mano mažame namelyje šiaudiniu stogu niekuomet neprireiks. Matant šitiek visokių daiktų, norom nenorom kyla klausimas, kurgi galiausiai visi šie vadinamieji šiuolaikiniai civilizuoti žmonės žingsniuoja? Koks jų likimas? Ar jie vejasi Aukščiausią Dvasinį Ideą? Ar įsitempę jų veidai išreiškia susirūpinimą, kaip čia prasiskverbus prie dvasinės dalykų esmės? Ar jie ketina šį savo dvasingumą paskleisti po kiekvieną tolimiausią žemės kampelį? Nežinau, negaliu pasakyti.

Bet atkreipsiu dėmesį, jog „dvasinis“ šiaip jau mena priešingybę materialiam, „idealas“ – priešingybę aktualiam, praktiškam, o „aukščiausias“ – priešingybę įprastam, vidutiniškam. Tad kai kalbame apie Aukščiausią Dvasinį Ideą, ar tai reiškia, kad ketiname baigti su viskuo, kas materialu? Kas ne idealas, o praktiška gyvenimo proza? Kas ne aukščiausia, o įprasta, vidutiniška? Vadinasi, baigti su šiuo padieniu gyvenimu šiame dideliame mieste? Išvis, kai kalbame apie

dvasingumą, ar tai reiškia, kad turime baigti su visais šiais daiktais? Ar dvasingumas – tai kažkas anapus visko, ką matome aplinkui? Nemanau, kad šitoks požiūris, atskiriantis dvasią nuo materijos ir materiją nuo dvasios, būtų labai vaisingas. Apie tokią dualistinę tikrovės sampratą, suskaidžiusią ją į materiją ir dvasią, jau turėjau progą pasisakyti kitoje savo kalbelėje.

Iš tikrųjų materija ir dvasia yra viena, tiksliau – tai vienos tikrovės dvi pusės. Išmintingam rūpi tikrovė – tikras pinigais, o ne viena ar kita jo pusė: arba materija, arba dvasia. Kai laikomasi vien materijos, joje nelieta nieko dvasiška. Kai pabrėžiama vien dvasinė pusė, ignoruojama materija. Abiem atvejais pasekmė – vienpusiškumas, suluošinantys tikrovę. O ji svarbi visa, visomis savo pusėmis. Kai sąmonė nutaikyta į tokią tikrovę, kuri nei dvasia, nei materija, o kartu, žinoma, ir dvasia, ir materija, išdrįsčiau pasakyti, jog tuomet ir Londonas su visu savo materialumu pasidaro neįtikėtina dvasiškas. O kai sąmonė iškrypusi, tuomet visi vienuolynai, visos šventyklos, katedros su visais jas įkūrusiais religiniais ordiniais, visos šventos vietos su visomis jų šventenybėmis, su visais jose susirinkusiais maldininkais, apskritai visa, kas daroma religijos vardu, – vėlgi išdrįsiu pasakyti – tėra vien materija ir nieko daugiau. Mėšlo krūva. Srutų duobė.

Mano manymu, materija neturi būti niekinama, o dvasia toli gražu ne visuomet verta išaukštinimo – turiu omenyje visa tai, kas daroma dvasios vardu. Turiu omenyje ne tikrą dvasingumą, o dvasingumu prisidengusią puikybę. Tokie dalykai neverti jokios pagarbos. Kalbantys apie dvasingumą kartais būna širdyje labai pikti, o tarp tų, kurie susikrovė didelius turtus ir iš pažiūros visuomet rūpinosi vien materialiais dalykais, neretai pasitaiko kilniausių, tauriausių, išties dvasiškai pažengusių sielų.

Betgi didžiausias keblumas – kaip man perkelti savo šiaudais dengtą namelį tarp šių tvirtų Londono mūrų? Kaip man vidur šio Oksfordo žiedo susirentus sau kuklią trobelę? Argi tai įmanoma – šitoje automobilių, autobusų ir visokio kitokio transporto sumaištyje? Kaip man klausytis čiulbančių paukščių, šokančių žuvų? Kaip visą šį reklaminį vitrinų blizgesį pavertus gyva lapų žaluma, virpančia nuo švelnaus ryto dvelkimo? Kaip man rasti gamtą – tikrumą, nepadirbtumą, nesavanaudiškumą – šių dirbtiniausių žmogaus dirbinių apsupty? Štai didysis klausimas, iškilęs prieš mus pastaruoju metu.

Vėlgi, aš nieko nežinau apie Aukščiausią Dvasinį Ideą. Tačiau kadangi esu varyte įvarytas

į šiuolaikinės civilizacijos vadinamąjį materialumą, tai ši tą pasakysiu apie jį. Kol žmogus yra gamtos padaras ar netgi Dievo padaras, tol ir visa, ką jis pats daro, negali būti nužeminta į materialumą ir supriešinta su vadinamuoju dvasingumu. Tai vis dėlto lieka materialu-dvasiška, ar dvasiška-materialu – su brūkšneliu per vidurį. Dvasiškumo neatiskiriant nuo materialumo, materialumo neatkertant nuo dvasiškumo, bet abu sujungiant, kaip rašome, brūkšneliu. Šiaip aš vengiu tokių sąvokų kaip objektyvumas bei subjektyvumas, bet kadangi neturiu kitos tinkamos, tai dabar pasakysiu taip: jei dvasiškumas-materialumas, sujungti brūkšneliu, neaptinkami objektyviai, tai aptikime juodu subjektyviai ir padarykime viską, kad atitinkamai atsimainytų mūsų pasaulis.

Leiskite jums papasakoti, kaip tai yra padaręs vienas senovės mokytojas, vardu Jošu (ang. Yōshū). Jo gyvenamas vienuolynas garsėjo išpūdingu gamtiniu akmeniniu tiltu. Vienuolynai paprastai statomi kalnuose, o šis, kuriame gyveno Jošu, turėjo akmeninį tiltą per sniokščiančią kalnų upę. Vieną dieną pas mokytoją atėjo vienuolis ir paklausė: „Ši vieta plačiai garsėja savo gamtiniu akmeniniu tiltu, bet atvykęs aš taip ir nemačiau jokio akmeninio tilto. Mačiau tik aptręšusią siją, lentą. Prašau pasakyti, Mokytojau, kurgi tas jūsų tiltas?“ Į mokytojui užduotą klausimą šis atsakė klausimu: „Tu matai tik tą nelaimingą sukežusią lentą ir nematai akmeninio tilto?“ Mokinys: „Tai

kurgi jis, tas akmeninis tiltas?“ Mokytojas atsakė: „Žirgai juo žengia, beždžionės juo žengia, katės ir šunys... – atsiprašau, jei nuo savęs pridursiu ką nors, ko mokytojas iš tikrųjų nesakė, – katės ir šunys, tigras ir drambliai juo žengia, vyrai ir moterys, turtingi ir vargšai, jauni ir seni, prasčiokai ir kilmingieji (būtų galima suminėti begalę tokių priešybių porų), anglai, japonai, musulmonai, krikščionys, dvasiškumas ir materialumas, idealai ir praktiškumas, visi kuo aukščiau ir kuo paprasčiau dalykai. Visi juo žengia, ir netgi tu, vienuoli, kuris atsisakai jį matyti, iš tikrųjų atsainiai juo žengi. Ir net nesijauti jam už tai dėkingas! Juo žengdamas, netari tiltui: „Ačiū tau!“ Ko tada vertas šis akmeninis tiltas, jei mes jo netgi nepastebime! Netgi nepastebime juo einą! O tiltas nešaukia: „Aš jūsų Aukščiausias Dvasinis Idealas!“ Tiesiog tyliai tįso iš neįžiūrimos praeities į neužmatomą ateitį.“

Čia man laikas sustoti. Ačiū jums už dėmesį ir atlidumą mano japoniškai anglų kalbai. Tikiuosi, kad norėjote mane suprasti. Tuomet geranoriškumas abipusis, o abipusis geranoriškumas – argi tai ne didžiosios Pasaulio Dvasinės Brolystės mažas spindulėlis?

Versta iš: Daisetz Teitaro Suzuki. *The Awakening of Zen*. Edited by Christmas Humphreys. Boston and London: Shambhala, 2000, p. 107–112: *The Supreme Spiritual Ideal*.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS



Birželio pieva I. 2021 m. Arūno Baltėno nuotrauka.